

АНАЛІЗ РАРИТЕТНОГО КОМПОНЕНТУ РОСЛИННОСТІ ЗАЛІЩИЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я

Мандзюк Л. О.

НПП "Дністровський каньйон", м. Заліщики

Мандзюк Л.О. Аналіз раритетного компоненту рослинності Заліщицького Придністров'я Робота присвячена созологічному аналізу раритетного компоненту рослинності Заліщицького Придністров'я. В роботі наведено розподіл природних угруповань рослин, занесених до Зеленої книги України (2009р.), які зустрічаються на території Заліщицького району за статусом, ботаніко-географічною значущістю, категоріями, потенціалом відновлюваності, режимом збереження. Проаналізовано стан охорони фітоценофонду на території досліджуваного регіону та перспективи його покращення.

Lesia Mandziuk, Analysis of the rare vegetation component of Zalischyky Transnistria The work is devoted to analysis of the zoological rare vegetation component of Zalischyky Transnistria. This paper shows the distribution of natural communities of plants listed in the Green Book of Ukraine (2009) occurring in the area for Zalischyky according to their the status, botanical and geographical significance, categories, recovering potential, mode of conservation. The state of phytocoenotic fund in the region under study and prospects for improvement were analysed in this article.

Сучасні темпи денатуралізації природних ландшафтів призвели до збіднення не лише видового складу, а й фітоценотичного різноманіття. Поряд зі збереженням фітоценофонду, сьогодні пріоритетним є охорона фітоценофонду як функційної, передусім енергетичної, основи біосфери. Тому вкрай необхідною у природоохоронній діяльності є зміна акцентів – зі збереження фітоценофонду, зокрема, на збереження фітоценофонду. Це впливає також із сучасного стану біосфери, принциповою рисою якого є те, що її функційний стан погіршується значно вищими темпами, ніж генетичний [5]. Шляхом охорони природної рослинності розв'язується триєдина екопроблема – збереження фітоценофонду, фітоценофонду та екосистем, в яких відбувається розвиток фітоценозів. Першим кроком до забезпечення належної охорони є детальне вивчення природних рослинних угруповань у кожному регіоні зокрема.

На території Заліщицького Придністров'я налічується 13 рідкісних рослинних угруповань. 6 з них являються угрупованнями деревних рослин, інших 7 належать до формацій лучно- степової рослинності.

Згідно положення про Зелену книгу за станом збереження рослинні угруповання поділяються на 4 категорії.

Рис. 1. Розподіл раритетних угруповань Заліщанщини за категоріями

На території Заліщанщини відсутні угруповання, які належать до першої категорії – угруповання з унікальним типом асоційованості домінуючих видів [7].

До другої категорії – угруповання з рідкісним типом асоційованості домінуючих видів, належить переважна більшість – 9 угруповань.

До третьої – угруповання із звичайним типом асоційованості домінуючих видів, та четвертої – угруповання із звичайним типом асоційованості домінуючих видів, що стали рідкісними внаслідок впливу антропогенних чинників [1], категорій належать по два угруповання: до третьої категорії – угруповання ацидофільних скельнодубових лісів (*Querceta petraeae*) та угруповання формації осоки низької (*Cariceta humilis*); до четвертої категорії: угруповання скельнодубових лісів деренових (*Querceta (petraeae) cornosa (maris)*) та угруповання формації ковили волосистої (*Stipeta capillatae*).

Залежно від стану та ступеня загрози для рослинного угруповання за статусом вони поділяються на рідкісні, такі, що перебувають під загрозою зникнення та типові, які потребують охорони [9].

Таблиця. 1.

Розподіл раритетних угруповань Заліщанщини за статусом

№	Статус угруповання	Кількість угруповань	Відсоток від загальної кількості, %
1.	Рідкісні	2	15,4
2.	Такі, що перебувають під загрозою зникнення	10	76,9
3.	Типові	1	7,7

Рідкісні угруповання характеризуються низьким ступенем трапляння і займають незначні площі. На Заліщанщині представлені двома угрупованнями: угруповання формації сеслерії Хейфлерова (*Seslerieta heufleranae*) та угруповання формації тонконога різнобарвного (*Poeta versicoloris*) [7].

Угруповання, що перебувають під загрозою зникнення, характеризуються різким скороченням ареалів і можуть зникнути, якщо продовжиться дія антропогенних чинників, що негативно впливають на їх стан, складають 77% раритетного компоненту рослинності Заліщицького Придністров'я.

Типові угруповання – зональні, вразливі до дії зовнішніх факторів, внаслідок чого підлягають охороні, на території Заліщицького району представлені єдиним угрупованням – угруповання формації ковили волосистої (*Stipeta capillatae*)[1].

Таблиця 2.

Розподіл раритетних угруповань Заліщанщини за ботаніко-географічною значущістю

№	Ботаніко-географічне значення	Кількість угруповань	Відсоток від загальної кількості, %
1.	Ендемічні	1	7,7
2.	Реліктові	3	23,1
3.	Угруповання на межі ареалу	8	61,5

До реліктових угруповань, на території Заліщанщини належать: угруповання формації сеслерії Хейфлера (*Seslerieta heufleranae*), угруповання ацидофільних скельнодубових лісів (*Querceta petraeae*) та угруповання формації вівсюнця пустельного (*Helictotrichoneta desertori*).

До ендемічних відноситься одне угруповання – угруповання формації тонконога різнобарвного (*Poeta versicoloris*). 8 угруповань належать до таких, що знаходяться на межі ареалу поширення.

Потенціал відновлюваності – характеризує потенціал природної відновлюваності популяцій домінуючих видів угруповань у конкретних екологічних умовах [6].

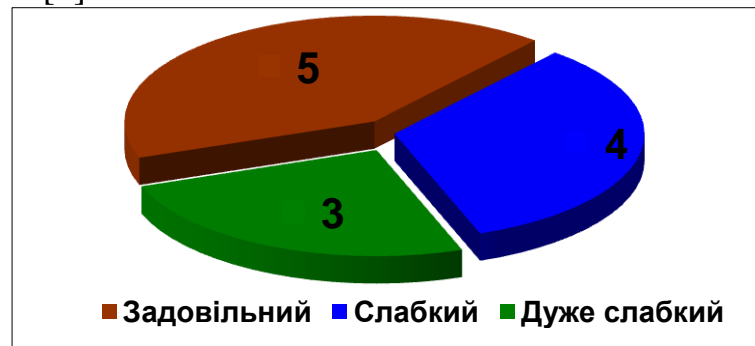

Рис.2. Розподіл раритетних угруповань Заліщанщини за потенціалом відновлюваності

Потенціал відновлюваності задовільний у 5-ти угруповань, які належать до раритетного компоненту рослинності Заліщанщини, слабкий у чотирьох угруповань. Угруповання звичайнодубових лісів деренових (*Querceta (roboris) cornosa (maris)*) та польово кленово–звичайнодубових лісів деренових (*Acereto (campestris)–Querceta (roboris) cornosa (maris)*), звичайнодубових лісів кров'яносвидинових (*Querceta (roboris) swidosa (sanguineae)*) з домінуванням у травостой осоки парвської (*Carex brevicollis*) та угруповання скельнодубово–звичайнодубових лісів (*Querceto (petraeae)–Querceta (roboris)*) характеризуються дуже слабким потенціалом відновлюваності [9].

Режим збереження — це сукупність науково обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають характер допустимої діяльності, порядок охорони, використання і відтворення раритетних угруповань [8].

Рис. 3. Розподіл раритетних угруповань Заліщанщини за режимом збереження

Режим абсолютної заповідності передбачає цілковите невтручання людини у хід природних процесів фітоценозів з будь-якою метою. Такій охороні підлягає 5 угруповань з тих, що зростають на території Заліщицького Придністров'я і занесені до Зеленої книги України (2009р.). В режимі регульованої заповідності – обмежене науково обґрунтоване втручання людини у хід природних процесів фітоценозів з метою їх збереження регулювання функціонування екосистем та запобігання в них негативним процесам [2], охороняється 9 угруповань.

Заказний режим – заборона окремих видів і форм господарської діяльності для забезпечення збереження фітоценозів чи екосистем, поширюється на 7 раритетних угруповань Заліщанщини.

На території Заліщицького району за даними Зеленої книги України (2009р.) рідкісні угруповання охороняються у складі РЛП «Дністровський каньйон» та заказників загальнодержавного значення Жижавський, Обіжевський та Криве.

Таблиця 3.

Розподіл раритетних угруповань Заліщанщини за належністю до заповідних територій

№	Назва заповідного об'єкту	Кількість угруповань
1.	Жижавський ботанічний заказник	1
2.	Обіжевський заказник	2
3.	Заказник Криве	1
4.	РЛП «Дністровський каньйон»	2
5.	Не охороняється	7

У РЛП «Дністровський каньйон» охороняються 2 угруповання: угруповання формації сеслерії Хейфлерова (*Seslerieta heufleranae*) та угруповання формації тонконога різнобарвного (*Poeta versicoloris*) [3]. У заказниках загальнодержавного значення охороняється 4 угруповань, по одному в заказниках Жижавський, та Криве і 2 в Обіжевському заказнику.

Більше половини раритетних угруповань Заліщанщини на території району не охороняються в складі природозаповідних об'єктів загальнодержавного значення [1].

Дані про забезпеченість раритетних угруповань Заліщанщини охороною наводяться на основі Зеленої книги України (2009р.), тобто не враховуються урочища та заказники місцевого значення, на території яких також зустрічаються раритетні угруповання. Наприклад, угруповання формації ковили пірчастої (*Stipeta pennatae*) та угруповання формації тонконога різнобарвного (*Poeta versicoloris*) охороняються на території резерватів трав'янистої рослинності.

Більшість рідкісних природних угруповань на Заліщанщині не забезпечені необхідним режимом збереження, важливо приділити увагу цьому питанню при організації новоствореного Національного природного парку "Дністровський каньйон" оскільки до його складу увійшла значна частина раніше існуючих об'єктів ПЗФ, в тому числі тих, на території котрих зростають рідкісні природні угруповання рослин.

1. Зелена книга України /під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.

2. Зеленая книга Украинской ССР: Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под общ. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко — К.: Наук. думка, 1987. — 216 с.

3. Каталог раритетного біорізноманіття заповідників і національних природних парків України. Фітогенетичний фонд, мікогенетичний фонд, фітоценотичний фонд / Під наук. ред. д.б.н. С.Ю. Поповича. —К.: Фітосоціоцентр, 2002. — 276 с.

4. Стойко С.М, Мілкіна Л.І., Яценко П.Т. та ін. Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна «Зелена книга»). – Львів: «Поллі», 1998. – 190 с.

5. Стойко, С. М. Раритетний фітоценофонд України та концепція національної Зеленої книги / Стойко С. М., Шеляг-Сосонко. Ю.Р.// Укр. ботан. журн. 2005. 62, № 5. С. 611–623.

6. Стойко, С. М. Экологические основы охраны редких, уникальных и типичных фитоценозов / Стойко С. М. // Ботан. журн. 1983. 68, № 11. С. 1574–1583.

7. Устименко, П. М. Раритетний фітоценофонд України. / Устименко П. М., Шеляг-Сосонко Ю. Р., Вакаренко Л. П. Київ, 2007. 268 с.

8. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Андрієнко Т.Л. Проблема охорони рідкісних рослинних угруповань України // Укр. ботан. журн. – 1996. – 53, №3. – С. 260-264

9. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Устименко П.М., Попович С.Ю. Вакаренко Л.П. Зелена книга України. Ліси. – К.: Наук. думка, 2002. – 225 с.